

VILKMERGĖS KULTŪROS LOPŠYS

Iš praeities

„1919 m. Ukmergėje buvo įkurta „revkomo“ valdžia. Pradėjo atgimti kultūrinis gyvenimas. Suorganizuotas žydų kultūros klubas. Vokiečių okupacijos metu uždaryta žydų mokykla buvo pertvarkyta į visuomeninę žydų Kultūros lygos mokyklą. Mokykla buvo aprūpinta gerais baldais, viena turtinga šeima dovanojo jai pianiną. Klube visuomeniniais pagrindais veikė biblioteka, skaitykla, poilsio kambarys su įvairiais stalo žaidimais (šachmatai, šachmatai, domino ir pan.), orkestras. Daktaras Šapiro padovanojo klubui solidžią dovaną – puikų rojalį. Žydų klubas tapo visuomeninio gyvenimo centru. Klubas ir Kultūros lygos mokykla sukviė geriausią miesto inteligentiją: Šaulinskis, kultūros veikėjas ir pedagogas, tapo mokyklos direktoriumi ir mokytoju, Puneris, buvęs studentas, – mokytoju. Jie pakvietė dirbti mokykloje dar tris pedagogus. Buvo įsteigtas visuomeninis komitetas, kurio nariai mokyklos darbui aukėjo, kaip sakoma, sielą ir širdį. Ukmergės kultūros lygos mokykloje mokėsi daugiau nei šimtas vaikų. Šalia mokyklos buvo įveistas sodas, kurį prižiūrėjo patys mokiniai.

Kultūros klube buvo dramos sekcija, kuriai vadovavo Perkulis. Mieste suklestėjo ir išsiplėtė kultūrinis ir visuomeninis gyvenimas“ (Šaikos Zarkino prisiminimai).

Bolševikų kariuomenė Ukmergę buvo užėmusi 1919 01 10–1919 05 03, Kultūros lygos mokyklos įkūrimo data – 1919 10 29, tad labiau tikėtina, kad Ukmergės žydų bendruomenės kultūrinės ir švietimo struktūros ėmė kurtis kartu su atgimstančia Lietuva valstybe dar vokiečių okupacijos metu, o bandymas kultūrinį žydų bendruomenės atgimimą sieti tik su „revkomo“ valdžia teatspindi Š. Zarkino požiūrį. O Šaulinskis, greičiausiai Izaokas Šauliškis, pirmosios miesto Tarybos narys, mokytojas („Eskizai“, 1994, Nr. 6–7), 1921 m. jau minimas kaip Ukmergės žydų liaudies mokyklos (vėliau Žydų kultūrinės lygos (jidišistų – folkistų – struktūra) liaudies mokyklos) vedėjas.

1919 m. gegužė. „Ukmergė. Čia bolševikai plėšė kaip galėjo ir ką galėjo. Vaistininkui Tulevičiui uždėjo 10 000 rublių ir, nepaisant to, kad tą sumą šis įnešė, vis tiek jį suareštavo. Suareštavo, pirma gerai apiplėšė, ir dvarininką Michalauškį. Apart jų, areštuota ir apiplėšta yra daug ir nežinia už ką. Kas tas kontribucijas ir areštus įsakinėja, galima spėti šit iš ko: nors yra už tokį Tulevičių nemažai kur kas turtingesnių žydų, vienok jie nėra nei areštuojami, nei kontribucijomis apkraunami. Kur tik buvo bolševikai: Telšiuose, Kuršėnuose, Šiauliuose, Kėdainiuose, Ukmergėje, Panevėžyje ir t. t., net dėl juoko nei vienas žydas nebuvo nubastas bei areštuotas, nors dauguma ir iš jų sakė bolševikams neprijaučią“ („Vienybė“, 1919, Nr. 18).

Ištrauka iš knygos „Ukmergės žydų bendruomenės istorija“, sudarytojas Julius Zareckas

SPAUDOS, RADIO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Siekia išsaugoti atminimą

Pivonijos šile – žydų žudynių vietoje – ilsisi tūkstančiai nekaltų Holokausto aukų. Jų atminimui prieš šešiasdešimt metų paminklą pastatė visų savo giminaičių netekęs ukmergiškis Mauša Butas.

Vilma NEMUNAITIENĖ

M. Buto sūnus Elijas Butas – šiandien vienintelis ukmergiškis, kurio toks didelis būrys artimųjų atgulė šioje žudynių vietoje.

E. Butas daug metų skyrė tam, kad tęstų savo tėvo pradėtus darbus – siekia deramai pasirūpinti žydų tautybės žmonių amžinojo poilsio vietų pagerbimu ir įamžinimu.

Vienintelis išsigelbėjęs

Vyras pasakojo, kad 1959 metais Pivonijos šile, žudynių vietoje, jo tėvas už savo pinigų pastatė paminklą čia nužudytiems ir užkastiems savo šeimos nariams.

Jo tėvas buvo kilęs iš gausios šeimos, kurioje augo 13 vaikų. Visi užaugo Užupyje, Bugenių gatvėje.

E. Buto senelis buvo prekybininkas. Turėjo kelias parduotuves, taip pat pagal sutartį tiekė skerdeną Ukmergėje dislokuoto karių pulko šauktiniams. Sako, kad kasdien paskersdavo bent po kelis jaučius ir net turi apie tai liudijančių fotografijų.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui M. Buto tėvas (mūsų pašnekovo E. Buto senelis) jau buvo miręs. Mama, broliai ir viena sesuo gyveno Ukmergėje.

Išsigelbėti iš visos didelės šeimos pavyko vieninteliam mūsų pašneko-

E. Buto rankose – albumas su Pivonijos šile žydų žudynių vietoje įamžintomis nuotraukomis. Gedimino Nemunaičio nuotr.

vo E. Buto tėvui. Jaunuolis tuomet išdrįso skubiai bėgti iš Ukmergės – kirto Lietuvos sieną ir pasitraukė į Sovietų Sąjungos gilumą.

Kas nutiko visiems šeimos nariams ir giminaičiams – iš viso 42 čia gyvenusiems, įvairiais verslais besivertusiems artimiesiems bei jų vaikams, sužinojo jau vėliau, grįžęs į Ukmergę.

Pastatė paminklą

Iki 1953-ųjų, kol dar buvo gyvas Stalinas, sovietų režimas neleido statyti paminklų žydų žudynių vietoje. Po diktatoriaus mirties politinė padėtis kiek atšilo ir tokia galimybė atsirado. Štai tada šalia Ukmergės esančiame Pivonijos šile, žudynių vietoje, Elijo tėvas

Mauša ir pastatė paminklą visai išžudytai savo šeimai – mamai, broliams, seseriai, dėdėms, tetoms, pusbroliams ir pusseserėms – 42 šeimos nariams ir giminaičiams.

Mūsų pašnekovui Elijui tuomet buvo 5-eri. Nuo tada kasmet rugsėjo 7 dieną kartu su tėvu ir kitais žydų tautybės žmonėmis jis eidavo į Pivonijos šilą pagerbti čia žuvusių tėvynainių. Sako, kad tos dienos nepagerbęs tik kelis kartus, kai tarnavo armijoje ir kartą buvo išvykęs. Dabar kasmet ši diena minima pirmąjį rugsėjo sekmadienį.

Aukuro nebeliko

Ukmergiškis E. Butas prisimena, kad prabėgus keleriems

metams sovietų valdžia jau ir pati atvykdavo pagerbti žydų žudynių aukų. Tikina, kad 1965 metais čia apsilankė tuometinės vadžios aukštumose buvęs Michailas Suslovas.

Viena Lietuvoje labiausiai žinomų jo frazių yra pokario metais pasakytas teiginys: „Lietuva bus, bet be lietuvių.“

Drauge su lydėjusiu Sniečkumi jie čia pasodino du ažuoliukus. Tiesa, tikina, kad dabar jų nebelikę.

Neilgai stovėjo ir tais pačiais metais pastatytas akmeninis aukuras. Mano, kad jis buvo nugriautas 1967 metais, po to, kai nutrūko diplomatiniai santykiai tarp Sovietų Sąjungos ir Izraelio.

Nukelta į 8 p.

Tautodailininkai apdovanoti padėkos ženklais

Ukmergę garsinantys du mūsų rajono tautodailininkai Lietuvos valstybės atkūrimo dienos proga sulaukė išskirtinės pagarbos – buvo apdovanoti Mero padėkos ženklais.

Už ilgalaikę, įvairiapusę ir unikalią kūrybinę veiklą, aktyvų dalyvavimą Lietuvos kultūriname gyvenime apdovanota įspūdingų floristinių paveikslų kūrėja Laima Dzigaitė.

Už ilgalaikę, įvairiapusę ir aktyvią kūrybinę veiklą, Ukmergės vardo garsinimą šalyje ir užsienyje apdovanotas tapytojas Vytautas Mackevičius.

Įkvėpimo semiasi iš žolynų

L. Dzigaitė gimė 1954 m. Ukmergėje, studijavo Kaune, kur baigė A. Martinaičio dailės mokyklą. Vėliau dirbo S. Žuko aukštesniojoje meno mokykloje. Dabar gyvena ir kuria Ukmergėje.

Per gana ilgą kūrybinį ieškojimų laiką autorė išbandė įvairias dailės technikas – nuo grafikos, akvarelės, batikos iki drožybos. Tačiau jau bene 20 metų neįprasta technika kuria žolynų paveikslus.

Menininkė įkvėpimo semiasi iš gamtos, darbams naudoja džiovintus augalus, žolynus, sėklas.

Apdovanoti Vytautas Mackevičius ir Laima Dzigaitė.

Dainiaus Vyto nuotr.

Dailininkė rašo: „Mano kūrybos įrankis ir įkvėpimo šaltinis yra žolynai. Jie – kaip neregimojo Kūrėjo regimi ženklai, atveriantys

rojų žemėje. Savo paveikslais noriu kalbėti, kaip svarbu mylėti ir stebėtis mums dovanota nuostabia gamta. Kuriu tik žiemą, kai

gamtoje gyvybė užgęsta – mano dirbtuvėje žolynai prisikelia kitokiam gyvenimui.“

Nukelta į 8 p.

Siekė plačiau pažvelgti į knygas ir į patį skaitymą

Knygų mugėje Ukmergės Vlado Šlaito viešosios bibliotekos darbuotojai su bendraminčiais pristatė ir savo vykdomas edukacijas.

Sigita ASTIKIENĖ

Vlado Šlaito viešosios bibliotekos Bibliografijos-kraštotyros skyriaus vedėja

Tradicinė 21-oji Vilniaus knygų mugė kvietė ieškoti naujų atvirų saviraiškos formų, eksperimentuoti, kurti tai, kas įdomu ir svarbu kiekvienam iš mūsų.

Mugės lankytojai, kaip ir kasmet, galėjo dalyvauti įvairiose kūrybinėse dirbtuvėse, susitikimuose su žymiais rašytojais, dailininkais, menininkais.

Lankytojus šiais metais pasitiko Jaunųjų skaitytojų salė, kurioje Lietuvos ir užsienio leidėjai pristatė knygas, skirtas vaikams ir paaugliams. Veikė ir „Muzikos salė“, kur kasmet pristatoma unikali programa, suburianti daugybę muzikantų.

Bibliotekų erdvėje Lietuvos bibliotekos pristatė savo paslaugas, veikė erdvės jaunimui. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka kvietė lankytojus dalyvauti diskusijose

ar knygų pristatymuose. Visų bibliotekų atstovai siekė pasiūlyti kuo daugiau įvairovės, plačiau pažvelgti į knygas ir į patį skaitymą.

Ukmergės Vlado Šlaito viešosios bibliotekos darbuotojai su bendraminčiais taip pat organizavo kelionę į Knygų mugę. Be to, kad važiuotume pasižvalgyti naujienų, pastiprinti profesinių žinių, pristatėme ir savo vykdomas edukacijas. Komanda, vadovaujama vyresniosios bibliotekininkės edukacinei ir projektinei veiklai Kristinos Darulienės, organizavo skirtukų ir knygelių kūrimo edukacijas vaikams. Per vieną dieną buvo sukurta daugiau kaip 70 skirtukų ir 25 knygelės, o visi edukacijose dalyvavę vaikai puikiai praleido laiką.

Knygų mugė savo lankytojus kasmet skatina skaityti, susipažinti su naujovėmis, tačiau kiekvienais metais pasiūlo ir kažką naujo, dar nematyto, bibliotekininkai pasisemia įkvėpimo, naujovių, susipažįsta su knygų autoriais ir visa tai vėliau parveža ir pristato savo miesto skaitytojams.

Tautodailininkai apdovanoti padėkos ženklais

Atkelta iš 7 p.

Nuo 1993 m. autorė yra surengusi dešimtis personalinių parodų įvairiose Lietuvos vietovėse, darbus pristatė ir užsienyje. Menininkė apipavidalino nemažai knygų. 2007 m. L. Dzigaitei suteiktas meno kūrėjos statusas.

Piešia nuo pat vaikystės

Vytautas Mackevičius potraukiu dailėi pasižymėjo nuo pat vaikystės. Gimnazijoje ėmė rengti ir pirmąsias savo piešinių bei aliejinių dažais tapytų paveikslų parodėles.

V. Mackevičius dirbo keliose Ukmergės pramonės įmonėse, o vėliau – 30 metų „Vienybės“ gamyklos tiekimo skyriuje.

Dailininkas dalyvauja parodose ne tik Ukmergėje ir Lietuvoje. Jis – Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys. 2007 m. jam suteiktas meno kūrėjo statusas. V. Mackevičius kasmet dalyvauja respublikinėse Pane-

vėžio zonos tautodailininkų kūrybos parodose ir kūrybinėse stovyklose. Yra surengęs personalines parodas Vokietijoje ir Lenkijoje, savo kūrinius eksponavo įvairiuose Lietuvos miestuose. Sunku įsivaizduoti ir ukmergiškių tautodailininkų parodų ekspozicijas be V. Mackevičiaus kūrybos.

V. Mackevičius nemažai laiko skiria ir mėgėjų teatrui: piešia dekoracijas, vaidina.

Abu kūrėjus apdovanoti pasiūlė Lietuvos tautodailininkų sąjungos Panevėžio bendrijos Ukmergės tautodailininkų draugija.

Rajono meras Rolandas Janikas šiuos apdovanojimus Ukmergės kūrėjams įteikė Lietuvos valstybės atkūrimo dienos proga Ukmergės kultūros centre vykusio šventinio renginio metu.

SPAUDOS, RADIO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Parengė Vilma Nemunaitienė

Siekia išsaugoti atminimą

Atkelta iš 7 p.

Elijas aiškina, kad žydų gyvenime labai svarbūs yra simboliai.

Amžinojo poilsio vietose taip pat daug simbolių – tai ir paminklų formos, ir granadinės.

Neliko maldos namų

Po karo į Ukmergę daugiausiai žydų sugrįžo, kaip jis sako, su 16-ąja divizija. Vadinasi, žudynių jie išvengė, nes tarnavo sovietų armijoje. Nors ir kaip makabriškai skambėtų, buvo ir tokių, kuriems gyvybę išsaugoti padėjo dar iki karo sovietų vykdyti trėmimai ar skubus pabėgimas.

Lietuvoje likusių žydų išsigelbėjo labai mažai. Tai pavyko tik tiems, kam ranką ištiesė pasaulio teisiais šiandien vadinami gelbėtojai.

Laimingieji, išgyvenusieji, po karo gyvenimui dažniausiai rinkose miestus, kuriuose žydų bendruomenės buvo gražinti maldos namai – sinagogos. „Nes niekas taip nesieja žydų tautybės žmonių kaip tikėjimas“, – sako E. Butas.

Ukmergėje iš 14 prieš karą stovėjusių sinagogų neliko nė vienos. Taigi, čia negrįžo net ta maža dalis Holokaustą išgyvenusių žydų.

Paminklus sumalė

E. Butas gerai prisimena ir kitos žydų tautybės žmonių amžinojo poilsio atminimo vietos Ukmergėje – senųjų žydų kapų – istoriją. Apgailestauja, kad šiandien ši vieta niekinama čia šunis vedžiojančių ar net nusišlapinti ateinančių žmonių.

O tai juk – lygiai tokios pačios, kaip ir bet kurios kitos, kapinės. Tik be kadaise nugriautos tvoros, be paminklų, antkapių.

Šiose kapinėse palaidotas E. Buto senelis. Prisimena, kaip vaikystėje lankydavo jo kapą. Vokiečiams pradėjus žydų genocidą jis

Senosios Ukmergės žydų kapinės. Nuotrauka daryta 1955 m.

jau ilsėjosi po dabar tebeošiančiom pušim šalia kitų savo tėvynainių. Jo kapą ženklino paminklas.

Tačiau sovietų laikais šios kapinės buvo panaikintos. E. Butas pasakojo, kad kapinių plotas siekė 2 hektarus. Archyvuose saugomuose dokumentuose, kurių kopijas turi ir mūsų pašnekovas, yra pažymėtos aiškios jų ribos.

Pradėjus kapines naikinti šalia jų, prisimena, buvo pastatyta akmenų smulkinimo įmonė. Pašnekovas tikino, kad žydų kapų paminklai joje buvo malami trejus metus. Manoma, kad smulkinti žydų paminklai keliavo į įvairias tuometines statybas. Būta tos medžiagos tūkstančiai tonų.

Gal prisimena, kaip tuometė valdžia paaiškino tokio makabriško kapinių naikinimo priežastį? Sako, kad tuomet garsiai aiškinta, jog kapinės jau 25 metus yra neveikiančios, netvarkomos ir apleistos.

Todėl esą ir nutarė nušluoti paminklus nuo žemės paviršiaus, tarp jų ir E. Buto senelio...

Sako, kad didysis akmuo, dabar tebestovintis kapinių centre, likęs nuo anų laikų. Žmonės kalbėjo, kad jis buvo per didelis smulkinti.

Ukmergiškis E. Butas yra įkūręs memorialinę bendruomenę ir tiki, kad dar pavyks nuveikti svarbių darbų amžinojo poilsio vietoms įamžinti. Didelis noras – pasiekti, kad kapinės būtų aptvertos tvora.

Tiki, kad ir Pivonijos šile žudynių vieta bus pertvarkyta – paaugštintos 14 kapų žymės. Kiekviena iš jų guli šimtai aukų.

Nors ant memorialio nurodytas tikslus čia nužudytųjų Ukmergės apskrities gyventojų skaičius, E. Butas įsitikinęs, kad niekas to tikslaus skaičiaus nežino ir niekada nesužinos.

SPAUDOS, RADIO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

„Ne man nauja diena jau aušta...“

Grazina ŽUKAUSKIENĖ

Vlado Šlaito viešosios bibliotekos Taujėnų kaimo padalinio vyresnioji bibliotekininkė

Vasario 16 d. netekome žymaus poeto kraštiečio Kęstučio Navako. Ši netikėta mirtis labai nuliūdino mus, taujėniškius. Todėl susirinkome pagerbti šio talentingo rašytojo bibliotekoje. Kai Kaune procesija lydėjo jį į amžinojo poilsio vietą, Taujėnų bibliotekoje, degant žvakutėms, vyko jo kūrybos skaitymai. 1989 m. parašytas eilėraštis „Išvykimas“ palietė mūsų jausmus, kaupėsi ašaros, rodos, parašytas būtent laidotuvių dienai:

...rytoj! manęs nebėra čia
jau prarado mane ši kiaura
sekundė – štai

ketvertas dulkių stulpų man
galvūgaly

stovi – ir tu čia
su savo drambliais augalais bei
papūgom

rytoj išvažiuoju – Viešpatie...
Taujėnuose jis gyveno neilgai,
tik aštuonerius metus. Čia prabėgo jo vaikystė. Nepaisant to, jo kūryboje Taujėnų miestelis buvo aprašomas dažnai: „Taujėnai irgi pasikeitė, net kino teatras naujai nudažytas, to nebuvo jau trisdešimt metų... Didžiausias pasikeitimas – spėriai restauruojami Radvilų rūmai, mano vaikystės dalis...“

Savo vaikystės vietovės jis niekada

nepamiršdavo, buvo mūsų renginių svečias, ne kartą skaitė savo poeziją Taujėnų dvare ir parke, tik buvo kažkaip savotiškai uždaras... O mūsų krašto žmonės jo laukdavo ir gausiai susirinkdavo pasiklausyti kūrybos.

Poetas atvykdavo ne tik į renginius, bet ir prie Užupušių kapinėse palaidotų jo artimųjų, giminių kapų ir rašė: „...šiandien čia tylu, tik vyturiai. Ant plačios kapinių tvoros bėginėja mano vaikas Gabrieliūs. Būdamas jo amžiaus bėginėjau ir aš... Atvažiavome lankyti mamos. Ji mirė, kai buvau keturių mėnesių, vadinasi, niekada jos nemačiau... Nejautrus esu kažkoks. Medinis. Ir penkiacolė Taujėnų vinis prikalsi mano plaštakas“ (ištraukos iš knygos „Du lagaminai sniego“).

Atsisveikinimo su Kęstučiu Navaku skaitymus baigėme jo eilėraščiu „Neperskaitytos knygos“:

Neperskaitytos knygos traukia
mane iš mano ramybės, tveria
kelius nugarėlėm, šuorais krinta į
plaukus išilę jų šriftai.

Neperskaitytos knygos sienomis
stryksi į viršų, randa gulyklas dul-
kėse – šalti kambarių stalaktitai.

Neperskaitytos knygos stabteli
šalia mano karsto.

Poeto elegantiškai šmaikščioje kūryboje dažnai atsispindėjo vienvėdis ir mirties temos. Tačiau jis yra rašęs: „...šypsena – nuostabiausia

Kęstutis Navakas.

ir priimtinausia distancijos forma, kai šypsomės, niekada nebūsime silpni ir pažeidžiami...“

Ilsėkis ramybėje. Taujėnai ir visa Lietuva prisimins Tavo šypseną, o likusi Tavo kūryba neleis mums būti silpniems ir pažeidžiamiems...

SPAUDOS, RADIO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

